

МОВА І ЗМІ

УДК 050"20":[659.1:77.03/.08]

<https://doi.org/10.23939/sjs2022.02.087>

Христина Дацишин
Львівський національний
університет імені Івана Франка
chrystyna.datsyshyn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-3308-8307

МОВНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ У НАЗВАХ ОСІБ СТАРШОГО ВІКУ: МОЖЛИВОСТІ МЕДІА У ФОРМУВАННІ Й РУЙНУВАННІ СТЕРЕОТИПІВ

© Дацишин Х., 2022

Сучасні засоби масової інформації значною мірою впливають на сприйняття представників тих чи інших соціальних груп. Стандарти журналістики вимагають дотримуватися принципу мовної толерантності, уникати слів та висловів, які сприяють формуванню негативних стереотипів. У цьому контексті актуальним є дослідження використаних у медіа назв осіб за віком. Цей аспект вивчення мовної толерантності не перебуває у фокусі особливих зацікавлень дослідників, зокрема, з огляду на глибоку закоріненість у повсякденне слововживання в різних сферах назв із пейоративними семами, через що мовці не задумуються про значення тих чи інших лексем. Наслідком цього є формування негативного, певної мірою дискримінаційного стереотипу старшої людини.

Дослідження виявило, що для називання осіб старшого віку в українських медіа використовують словосполучення “людина похилого віку”, “стара людина”, “старша людина”, “літня людина”, “бабуся і дідусь”, “людина поважного віку”, “людина третього віку”, “пенсіонер”, “довгожитель”, натомість в аналізованих текстах не виявлено слова “сеньйор”. Окреслюючи осіб тої самої вікової категорії, ці слова, однак, по-різному їх маркують, зокрема словосполучення “людина похилого віку”, яке є офіційним терміном, має негативні конотації і, відповідно, формує образ старшої особи як пасивного члена суспільства. Водночас потрібно зауважити, що медіа прагнуть уникати цього словосполучення, що не завжди можливо зробити, з огляду на його офіційний статус.

Для називання необхідно обирати слова і словосполучення, що мають позитивне забарвлення або є нейтральними, вказують на досвід старшої людини, повагу і пошану до неї. Наслідком послідовного дотримання засад мовної толерантності може стати переосмислення офіційної термінології, пов’язаної з віком людини, руйнування негативного стереотипу старшої людини як особи пасивної, хворої, нездатної до руху вперед, для якої все найкраще залишилося в минулому. Формуючи образ людини у віці понад 60 років як соціально активної особистості, медіа сприятимуть не тільки змінам у громадській думці, а й новому усвідомленню літніми людьми свого способу життя і своїх можливостей.

Ключові слова: медіа, медіатекст, мова ЗМІ, мова толерантності, стереотип, слово, словосполучення, конотація, пейоративна сема, особа старшого віку, назви осіб за віком.

Вступ. Засоби масової інформації є чи не найбільш динамічною сферою використання мови, яка впливає на інші сфери – розмовно-побутову, ділову, законодавчу тощо. У сучасному світі медіа стали інструментом поширення нових соціальних норм, запровадження стандартів у ставленні до різних груп людей, об'єднаних національними, гендерними, етнічними, соціальними, професійними чи віковими особливостями, формування стереотипів їх сприйняття. Цьому сприяють публікації, героями чи експертами яких є представники цих груп; важливу роль відіграють не тільки факти, але й окремі лексеми, використані для називання. Ці властивості мови ЗМІ зумовлюють наукове зацікавлення дослідженням лексем – назв осіб, що є представниками різних соціальних груп.

Постановка проблеми. Останнім часом чимало наукових публікацій присвячено дослідженню мови ворожнечі. Стандарти сучасної журналістики вимагають уникати слів та висловів, які сприяють формуванню негативних стереотипів, виявляти мовну толерантність до кожної людини; водночас мовну нетолерантність далеко не завжди можна ототожнити з мовою ворожнечі. І якщо назвам осіб за національністю чи гендерною належністю у цьому контексті присвячено досить багато досліджень, то назви осіб за віком дуже часто опиняються поза увагою науковців; більшість таких назв настільки глибоко закорінена в повсякденне слововживання, що мовці, а серед них і журналісти, не задумуються про значення тих чи інших лексем.

Актуальність дослідження. Нині в Україні проживає понад 10 млн осіб у віці понад 65 років, що становить 17,4 % всього населення [1]. Водночас, як зазначають дослідники, “сучасне суспільство з його стереотипами активно пропагує ідею вікової нерівності... Існують як позитивні, так і негативні уявлення про старих людей, що впливає на ставлення до них суспільства. Стереотипу ж старості, навпаки, надається явно негативне забарвлення [2, с. 27]. Суспільству притаманне сприйняття людей старшого віку як тих, хто опиняється поза межами активного життя, нездатний до нього, що є одним із виявів ейджизму. Проблеми людей старшого віку не перебувають у щоденному фокусі зацікавлень медіа, але окремі публікації привертають увагу до життя цієї численної частки громадян. В одній із публікацій О. Філіпова, організаторка проєктів для людей старшого віку, зауважує, що “держава годує людей якимись маленькими подачками у вигляді соцдопомоги, замість того, щоб спрямовувати зусилля на саморозвиток людей, дати елементарні навички догляду за собою, показати інші можливості, як заробляти кошти, навчити комп'ютерній грамоті <...> Ці подачки водночас генерують неповагу й дискримінаційне ставлення. У нас спрацьовують стереотипи, що ми старі, вже не можемо подорожувати, вже нікому не потрібні. <...> В Україні не створені можливості освітні й креативні для людей старшого віку [3]. Журналістка К. Гудзик із приводу послання Івана Павла II “Моїм братам і сестрам – людям похилого віку” зазначала, що, “попри футурологічні очікування минулих століть, становище старих людей у наших суспільствах далеко не завжди покращується й відповідає рівню так званої цивілізованості цих суспільств<...> Старші люди часто не мають необхідних умов для вчасної адаптації до нових реалій оточуючого життя; у світі шалених змін вони прогресивно втрачають всі зовнішні ознаки “носіїв мудрості та вікового досвіду” [4].

У січні 2018 р. Кабінет Міністрів України схвалив Стратегію державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 р., спрямовану на “розбудову суспільства рівних можливостей для усіх (без винятку) людей похилого віку” [2, с. 4]. Медіа можуть активно сприяти позитивним змінам, адже на формування стереотипу впливають образи старших людей – героїв чи експертів публікацій, описані в журналістських творах ситуації та життєві історії, а також засоби називання осіб старшого віку, що можуть демонструвати

реалізацію принципу мовної толерантності як розуміння цінності для суспільства кожної людини незалежно від віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях медіатекстів розроблено поняття “мови ворожнечі” (“мови ненависті”) – це “некоректні висловлювання на адресу етнічних, конфесійних чи інших соціальних груп чи спільнот або окремих осіб як представників або представниць цих спільнот” [5]. На думку Т. Ісакової, “сутність мови ворожнечі визначає найважливіший чинник: вона ґрунтується на таких явищах, як соціальні стереотипи, упередження і дискримінація” [6, с. 92].

Натомість поняття мовної толерантності (мови толерантності) доволі розмите. Реалізацію принципу толерантності в мові вивчали Ю. Антоненко (толрантність в українській лінгвокультурі на матеріалі аналізу лексикографічних джерел) [7], Н. Муравйова (мовний вияв толерантності чи інтолрантності в ЗМІ) [8], О. Сабан (гендерний аспект комунікації в англійській мові) [9], О. Сухомлин (вплив суржику на мовну толерантність журналістських текстів) [10], Т. Ткачук (вивчення факторів впливу на вибір мови в білінгвальному середовищі) [11]. Така різноаспектність, зокрема, пов’язана і з тим, що, як вважає Ю. Антоненко, “поняття *толрантності* в українській лінгвокультурі характеризується широким спектром інтерпретації... Зокрема, *толрантність* спочатку сприймалася лише як віротерпимість, проте з часом набула нових смислів і стала розумітися мовцями як виважене, спокійне, подекуди поблажливе відношення до неналежного, а вже у ХХІ столітті як неупереджене ставлення до іншого” [7, с. 229]. Особливо важливою є мовна толерантність у медіатекстах. Як зазначає О. Сухомлин, “це не тільки ретельне та уважне ставлення до вибору лексики журналістського матеріалу, хоча саме лексичний рівень функціонування цього явища дає найбагатший матеріал для дослідження... мовна толерантність не приймає навіть манери мови, що ображає будь-чиє самолюбство та честь” [10, с. 283]. Т. Андреева, М. Чернишова вивчають роль засобів масової інформації у формуванні толрантності [12]. Т. Бондаренко зазначає, що мова ворожнечі як спосіб мовлення про особу, протилежний до мови толерантності, поширена й у межах тих публікацій українських видань, де йдеться про різних осіб за статтю, національною приналежністю, релігійними віруваннями, професійними характеристиками, фізичними особливостями тощо [13]. На толрантність у називанні осіб старшого віку звертають увагу автори посібника “Антисуржик” [14, с. 105].

У дослідженні зважаючи на розуміння мовної толерантності як виваженого підходу до вибору таких лексичних засобів, що не містять негативних сем значення, не викликають негативних асоціацій, не ображають представників тих чи інших груп людей, об’єднаних статтю, національністю, релігією, професією, віком, фізичними особливостями тощо, демонструють повагу до іншого.

Мета статті – визначити способи толрантного і нетолрантного називання осіб за віком в українських ЗМІ. Досягнення мети передбачає виконати такі завдання: дослідити способи називання осіб за віком в українських ЗМІ, визначити образ особи, який вони формують, з’ясувати додаткові значення таких назв, що можуть сприяти формуванню стереотипних уявлень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Український переклад запропонованої Всесвітньою організацією охорони здоров’я вікової класифікації визначає три терміни, які стосуються осіб старшого віку. 60–75 років – похилий вік; 75–90 років – старечий вік; особи, які досягли 90 років – довгожителі [15]. В інших офіційних документах переважно використовують термін “похилий вік” на позначення всіх осіб віком понад 60 років, наприклад, в *Законі України “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні”* зазначено, що “громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку, встановленого статтею 26 Закону України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”, а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більш як півтора року” [16].

Слово “похилий” має, зокрема, такі значення: “який похилився, опустився, похилений”; “який опустився, зігнувшись, перекосившись під вагою, натиском чого-небудь, від часу і т. ін.”; “який схилився, зігнувся від старості, хвороби, недолі і т. ін.”; “з понуреною, похиленою головою”; “похмурий”; “який наближається до глибокої старості (про вік)”; “який досяг такого віку” [17, т. 7, с. 446]. Значення слова виявляє негативні конотації, пов’язані з тягарем років, хворобою, похмурим настроєм, пригніченим станом. Однак, з огляду на те, що це словосполучення є офіційною назвою, воно досить часто використовується в медіа, насамперед у назвах свят чи в цитатах із документів, прямій мові офіційних осіб: *1 жовтня, у Всесвітній день людей похилого віку, у Києві розпочався благодійний освітній проект “Протон-Марафон: втілюй мрії у 60+!”* (День, 2021, 2 жовт.).

У медіатекстах (за матеріалами газети “День”) словосполучення “людина похилого віку” набуває додаткових значень: “неактивна людина”, “потребує зовнішньої допомоги чи стимулів до активності”; “яку треба надихнути жити насиченим і цікавим життям, втілювати мрії і здобувати нові знання”, “потребує порад щодо якісного життя”, “не має можливості реалізувати себе”, “потребує опіки”: *Мета Марафону – надихнути людей похилого віку жити насиченим і цікавим життям, втілювати мрії і здобувати нові знання* (2021, 2 жовт.); *Дискримінація в тому, що у людей похилого віку немає можливості реалізувати себе* (2016, 30 верес.); *відповідальність саме в опіці над людьми похилого віку* (2016, 30 верес.). У більшості контекстів помітним є акцент на пасивності таких людей, на потребі зовнішніх стимулів активізації. Про активну позицію свідчить значення “можуть наповнювати життя новими смислами”: *Як в Україні люди похилого віку наповнюють життя новими смислами* (2016, 30 верес.).

Стара людина. Значення слова “старий”, що стосується особи: “який прожив багато років, який досяг старості”; “який має людина похилого віку”, “який давно займається чим-небудь; досвідчений”. Стосовно неістот це слово означає “який існує довгий час, давно створений”, “який давно виник, з’явився; давній”, “давно відомий”. Негативними є значення “який довго був у вжитку, став ветхим, іноді навіть непридатним для користування”, “який став несвіжим, втратив свої якості від довгого зберігання (про їжу)”, “недійсний, непридатний після закінчення строку або після використання”; “який давно минув, пройшов (про час)”; “колишній” [17, т. 9, с. 654]. Пейоративність слова у деяких значеннях певною мірою може бути спроектована і на особу; виникають негативні конотації, асоціації з тим, що вже минуло, відійшло, перестало бути актуальним, протилежне до нового.

Контекст публікацій надає номінації “стара людина” додаткових відтінків значення. Серед них позитивні, які виявляють сприйняття старшої людини як активного члена суспільства з великим життєвим досвідом: “герой, його минуле – це боротьба, протистояння з жорстоким світом, яка не увінчується перемогою, але не свідчить про капітуляцію”; “реаліст, бо має великий життєвий досвід”, “здійснює свою мрію”: *тут є героїзм, це історія старого чоловіка, який зазнав чесної поразки в протистоянні з жорстоким світом, але так і не капітулював. Як той Старий, що в Гемінгвея* (2021, 5 жовт.); *Я вже достатньо стара людина, і тому реаліст* (2016, 25 жовт.); *72-літній старий дякує за те, що він у старості побачив те, що мріяв побачити все своє життя, але раніше не міг* (2002, 28 берез.). Інші контексти демонструють сприйняття старшої людини як нездатної до активних дій, такої, що потребує захисту, викликає емоцію жалю, серед них “хвора, невиліковно хвора людина”, “немічна людина, гіпертонік”; “сумує за минулим, сонце для неї потухло, не гріє так, як колись”, “самотня, безпорадна людина”, “зворушлива, беззахисна людина, яку ображає світ”, “знедолена, стражденна людина”, “пам’ятає кращі часи (порядних людей)”, “помирає”: *пішла з життя стара і дуже хвора людина* (2002, 12 лист.); *На старість... їде помирати у Відень... Це стара людина зі страшним діагнозом* (2016, 31 берез.); *плачу, коли дивлюся... на старих людей у хосписах* (2014, 4 квіт.); *Я людина стара, немічна, гіпертонік* (2010, 23 квіт.); *говорю це не як стара людина, яка думає, що сонце потухло, тому що воно вже не гріє його, як гріло колись* (2006, 9 груд.); *Молодь виїжджає з села, старі люди помирають, залишаючи свої нікому не потрібні житла* (2016, 9 верес.) *На старість Левадський їде помирати у Відень. ...*

Це стара людина зі страшиним діагнозом (2016, 31 берез); *що відчуває стара одинока безпорадна людина* (2006, 8 груд.); *якщо в кадрі стара або неможлива людина, вже немає потреби додумувати, домальовувати в деталях якусь історію.* <...> *Сліпий пенсіонер-надомник... однозначне втілення маленької людини – зворушливої, беззахисної, яку ображає світ* (2005, 6 трав.); *Тема знедолених, страждених старих людей була лейтмотивом “Контакту”* (2005, 6 трав.); *Можна було б згадати дотеп Фаїни Раневської: “Я така стара, що ще пам’ятаю порядних людей”.* *Звичайно, Ліна Васиївна не стара, бо ані Поет, ані Слово не можуть застаріти* (2010, 14 трав.).

Старша людина. Старший – вищий ступінь порівняння прикметника старий; “який прожив більше років, ніж інші; більший за віком серед кого-небудь; який має більше за кого-небудь років, більший за віком [17, т. 9, с. 665]. Отже, старший не означає старий, а лише той, хто має більше років порівняно з іншим, це своєрідний евфемізм, адже старшим за віком може бути навіть хтось молодий. Це слово демонструє мовну толерантність, має позитивні конотації; контекст його використання виявляє позитивні якості людини, яка “може навчатися, здобувати нові знання”, “цінна для суспільства, має досвід, прораховує дії наперед, бачить перспективу”, “може радіти життю, навчатись, дбати про своє здоров’я”, “може бути цінною для молодих, хоча й потребує їхньої допомоги”: *Така система* (університетів третього віку. – Х.Д.) *вже започаткована на базі територіальних центрів соціального обслуговування старших людей* (2021, 2 жовт.); *Старші люди є цінними для суспільства – вони бачать перспективу. Чим старша людина, тим більший в неї досвід і тим краще вона прораховує наперед дії* (2021, 2 жовт.); *Маючи вже досвід роботи зі старшими людьми, я розуміла, що навчання, радість і здоров’я літніх людей ніколи не були популярною темою в Україні* (2016, 30 верес.); *На Заході, я бачу, молоді люди якусь частину свого життя присвячують допомозі старшим людям* (2016, 30 верес.). Ще більш толерантною назвою є “людина старшого віку”, яка “навчається, спілкується, отримує задоволення”, “перебуває в рамках щоденних проблем”: *люди старшого віку навчаються, спілкуються, отримують задоволення, нові навички, знання* (2016, 30 верес.); *людей старшого віку вивести за рамки щоденних проблем* (2016, 30 верес.).

Про відмінності у значенні, пейоративність номінації “старий” свідчить протиставлення “старший – старий” в одній із публікацій: *Старші люди хотіли навчатися, а внуки і діти завжди говорили: “У тебе нічого не вийде”, “ти вже старий” або просто махали рукою* (2016, 30 верес.).

Літня людина, людина літнього віку. Слово “літній” означає, зокрема, “який починає старіти; немолодий” [17, т. 4, с.530] тобто літньою є людина, яка тільки входить у старший вік. Така номінація не містить пейоративних сем, виявляє мовну толерантність. Ширший контекст її використання: “золотий фонд країни”, може “брати активну участь в економічному, соціальному, культурному житті, впливати на політику”, “вести активне життя”, “творчо розвиватися”: *Літні люди – “золотий фонд” країни* (2021, 2 жовт.); *Щоб люди літнього віку мали всі можливості брати активну участь в економічному житті країни, впливати на політику, задавати тон у соціальному та культурному житті суспільства* (2021, 2 жовт.); *активне життя після 60 років лише починається. Різноманітні активності відбуваються в просторі для спілкування літніх мешканців “Придубенції по-Барськи”* (2021, 4 жовт.). Негативного значення надає повідомлення про те, що літні люди “живуть у захаращених приміщеннях”: *В будинках літніх людей... більше всього привертає увагу захаращеність приміщення* (2016, 30 верес.).

Тільки позитивні конотації має словосполучення “людина (особа) поважного віку”. Слово “поважний” означає, зокрема, “який заслуговує, вартий поваги”; “який користується повагою, відомий своєю роботою, заслугами, посадою і т. ін.”; “немолодий”, “який відзначається вдумливістю, серйозністю”, “авторитетний, значний”, “який має неабияке значення”; “важливий, значний”; “повільний, не швидкий” [17, т. 6, с. 632]. Людина поважного віку “відвідує туристичні місця, насолоджується чаєм у кафе”: *Дуже часто бачу закордонних бабусь і дідусів, які відвідують туристичні місця, насолоджуються чаєм у кафе. Щоправда, серед них я не бачила українських жінок-чоловіків поважного віку* (2016, 30 верес.).

Демінутиви “бабуся, дідусь” у значеннях “стара за віком жінка” [17, т. 1, с. 75], “чоловік похилого віку” [17, т. 2, с. 299] в українських медіа мають позитивні конотації. Такі люди “активні”, “беруть на себе забагато всього, роблять уроки (з внуками), допомагають (дітям) матеріально”, “користуються Інтернетом, комп’ютером, фотоапаратами”: *Наприкінці вересня вже третій рік поспіль в Одесі організовується фестиваль активних бабусь і дідусів “Планета довгожителів”* (2016, 30 верес.); *Наші бабусі часто беруть на себе забагато всього. Вони уроки роблять, вони з пенсії допомагають своїми копійками ще своїм дітям* (2016, 30 верес.); *Серед наших іт-бабусь та іт-дідусів дуже багато користуються Інтернетом, комп’ютером, фотоапаратами* (2016, 30 верес.)

Для називання осіб старшого віку використовують слова “пенсіонер”, “людина пенсійного віку”, “людина третього віку”, “довгожитель”. Одним із синонімів є слово “сеньйор” [14, с. 105], яке, не виявлене в аналізованих медіатекстах. Тут доречним може бути досвід польських медіа, які також намагаються уникати пейоративних назв. У польській мові “слово сеньйор означає найстаршого за віком члена сім’ї чи роду, а також особу пенсійного віку і стосується широкої і різноманітної вікової групи людей” [18]. Польський дослідник Н. Пікула зауважує, що “суспільства бояться визначення, що хтось є “старим”, можна бути “молодим”, але не старим, бо це погано звучить, має негативні асоціації, пейоративний відтінок. Тому віддаємо перевагу визначенням на зразок: сеньйор, особи старші, пізньої дорослості, осені життя тощо. Ці терміни мають позитивне забарвлення, теплі асоціації, тому добрим тоном є використовувати їх як в реальному, так і в віртуальному житті” [19].

Висновки з дослідження і перспективи. Сучасні засоби масової інформації є інструментом впливу на соціальне сприйняття тих чи інших груп осіб, формування стереотипів. Дослідження виявило, що для називання осіб старшого віку в українських медіа використовують словосполучення “людина похилого віку”, “стара людина”, “старша людина”, “літня людина”, “бабуся і дідусь”, “людина поважного віку”, “людина третього віку”, “пенсіонер”, “довгожитель”, які мають різні конотації. Зокрема, словосполучення “людина похилого віку”, яке є офіційним терміном, має негативні конотації, формує образ старшої особи як пасивного члена суспільства, особи хворої, нездатної до руху вперед. Назви “стара людина” та “людина похилого віку” не є толерантними, однак не мають ознак мови ворожнечі. Необхідно зауважити, що медіа прагнуть уникати вислову “людина похилого віку”, що не завжди можливо зробити з огляду на його офіційний статус.

Для називання осіб старшого віку треба вибирати слова та вислови, що є нейтральними або мають позитивні конотації, щоб формувати новий позитивний стереотип старшої людини – соціально активної, яка прагне розвитку і вдосконалення, реалізації не тільки в сім’ї, а й поза її межами, ставить перед собою цілі і досягає їх, має життєвий досвід, яким може ділитися, заслуговує на повагу і пошану. Медіа могли б вплинути на переосмислення офіційної термінології, пов’язаної з віком людини; сприяти не тільки змінам у громадській думці, а й новому усвідомленню літніми людьми свого способу життя і своїх можливостей. Перспективним може бути дослідження комплексу засобів формування образу старшої людини в сучасних українських медіа.

Література

1. Вікова структура населення України. (2021). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вікова_структура_населення_України
2. Романова Н. Ф., Тимошенко Н. Є. (2018). Спілкування з людьми похилого віку. Київ, 152 с.
3. Виртосу І. (2016). “Нумо, бабусяю!” або Як в Україні люди похилого віку наповнюють життя новими смислами. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/numo-babusyu>
4. Гудзик К. (1999). Поезія і мудрість старості. URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/istoriya-i-ya/poeziya-i-mudrost-starosti>
5. Печончик Т. (2018). Чому мова ворожнечі потрапляє у ЗМІ і як цьому запобігти? URL: https://zmina.info/articles/chomu_mova_vorozhnechi_potrapljaie_u_zmi_i_jiak_comu_zapobigti-2/

6. Ісакова Т. О. (2016). Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору // Стратегічні пріоритети. № 4 (41). С. 90–97.
7. Антоненко Ю. (2019). Толерантність в українській лінгвокультурі (аналіз лексикографічних джерел) // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 70. С. 223–233.
8. Мурав'єва Н. Язык толерантности и язык интолерантности. URL: <http://www.tolerance.ru/Yazyk-tol-intol.php?PrPage=SMI>
9. Сабан О. (2013). Інклюзивна мова як засіб реалізації принципу толерантності. Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Вип. 33. Серія філологічна. С. 121–123.
10. Сухомлин О. (2009). Проблема суржику в контексті мовної толерантності журналіста // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. № 32. С. 282–291.
11. Ткачук Т. (2017). До питання про мовну толерантність (результати опитування, проведеного у Вінницькій області) // Language: Classic – Modern – Postmodern. № 3. С. 68–76. URL: <https://philarchive.org/archive/TKA-4>
12. Андреева Т., Чернишова М. (2011). Роль засобів масової інформації у формуванні толерантності // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия “Философия. Культурология. Политология. Социология”. Том. 24 (6). № 3–4. С. 198–203.
13. Бондаренко Т. (2017). Толерантність vs ненависть. Підсумки аналізу українських онлайн-видань на наявність мови ворожнечі. URL: <https://detector.media/infospace/article/128312/2017-07-18-tolerantnist-vs-nenavyst-pidsumky-analizu-ukrainskykh-onlayn-vydan-na-nayavnist-movy-vorozhnechi/>
14. Антисуржик (2017). Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / заг. ред. О.Сербенської. Львів: Апріорі. 304 с.
15. Огляд міжнародного досвіду (2018). URL: <https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2018/12/Огляд-міжнародного-досвіду.pdf>
16. Закон України “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні” (1994). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text>
17. Словник української мови: в 11 т. (1970–1980) / ред. І. К. Білодід. Київ: Наукова думка.
18. Jarema D. (2016). Zrozumieć seniora - potrzeby i emocje osób starszych. URL: https://www.doz.pl/czytelnia/a12239-Zrozumiec_seniora_-_potrzeby_i_emocje_osob_starszych
19. Piķula N. G. (2016). Obraz osoby starszej w przestrzeni medialnej. Studia Socialia Cracoviensia 8. No. 2 (15). S. 199–212. URL: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15633_ssc_2009/c/2009-1952.pdf

References

1. Age structure of the population of Ukraine. (2021). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Vikova_struktura_naselennia_Ukrainy
2. Romanova N. F., Tymoshenko N. Ie. (2018). Communication with the elderly. Kyiv, 152 p.
3. Vyrtosu I. (2016). “Come on, Grandma!” or How elderly people in Ukraine fill their lives with new meanings. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/numo-babusyu>
4. Gudzyk K. (1999). URL: Poetry and wisdom of old age. <https://day.kyiv.ua/ru/article/istoriya-i-ya/poeziya-i-mudrost-starosti>
5. Pechonchuk T. (2018). Why is hate speech in the media and how to prevent it? URL: https://zmina.info/articles/chomu_mova_vorozhnechi_potrapljae_u_zmi_i_jiak_comu_zapobigti-2/.
6. Isakova T. O. (2016). Hate speech as a problem of the Ukrainian information space // Strategic priorities. No. 4 (41). S. 90–97.
7. Antonenko Yu. (2019). Tolerance in Ukrainian linguistic culture (analysis of lexicographic sources) // Bulletin of Lviv University. Philological series, Issue 70. P. 223–233.
8. Murav'eva N. The language of tolerance and the language of intolerance. URL: <http://www.tolerance.ru/Yazyk-tol-intol.php?PrPage=SMI>
9. Saban O. (2013). The problem of surzhik in the context of language tolerance of a journalist. Scientific notes [National University “Ostroh Academy”], Issue 33. Philological series. P. 121–123.
10. Sukhomlyn O. (2009). The problem of surzhik in the context of language tolerance of a journalist // Bulletin of Lviv University. Journalism series. No. 32. P. 282–291.
11. Tkachuk T. (2017). On the issue of language tolerance (results of a survey conducted in Vinnytsia region) // Language: Classic – Modern – Postmodern. No. 3, P. 68–76. URL: <https://philarchive.org/archive/TKA-4>

12. Andrieieva T., Chernyshova M. (2011). The role of the media in the formation of tolerance // Scholarly notes of the Taurida V. I. Vernadsky National University Series "Philosophy. Culturology. Political science. Sociology". Volume. 24 (6). No. 3–4. P. 198–203.
13. Bondarenko T. (2017). Tolerance vs hatred. Results of the analysis of Ukrainian online publications for the presence of hate speech. URL: <https://detector.media/infospace/article/128312/2017-07-18-tolerantnist-vs-nenavyst-pidsumky-analizu-ukrainskykh-onlayn-vydan-na-nayavnist-movy-vorozhnechi/>
14. Antysurzhyk (2017). We learn to behave politely and speak correctly / ed. O.Serbenska. Lviv: Apriori. 304 p.
15. Review of international experience. (2018). URL: <https://www.prostir.ua/wp-content/uploads/2018/12/Ohliad-mizhnarodnoho-dosvidu.pdf>
16. Law of Ukraine "On the basic principles of social protection of labor veterans and other elderly citizens in Ukraine". (1994). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12#Text>
17. Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols. (1970–1980) / ed. I. Bilodid. Kyiv: Naukova dumka.
18. Jarema D. (2016). Zrozumieć seniora – potrzeby i emocje osób starszych. URL: https://www.doz.pl/czytelnia/a12239-Zrozumiec_seniora_-_potrzeby_i_emocje_osob_starszych
19. Piłkuła N. G. (2016). Obraz osoby starszej w przestrzeni medialnej // Studia Socialia Cracoviensia 8. No. 2 (15). S. 199–212. URL: http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15633_ssc_2009/c/2009-1952.pdf

Khrystyna Datsyshyn

LANGUAGE TOLERANCE IN THE NAMES OF ELDERLY PEOPLE: POSSIBILITIES OF MEDIA IN THE FORMATION AND DESTRUCTION OF STEREOTYPES

Modern mass media significantly influence the perception of certain social groups. Journalistic standards require adherence to the principle of language tolerance, avoid words and expressions that contribute to the formation of negative stereotypes. In this context, the study of age names used in the media is relevant. This aspect of research on language tolerance is not in the focus of special interest of researchers, in particular, given the deep rootedness of names with pejorative senses in everyday vocabulary in various fields, so speakers do not think about the meaning of tokens. The result is the formation of a negative, to some extent discriminatory stereotype of the elderly.

The study found that the Ukrainian media use the phrases "person of sloping age", "old person", "elderly person", "grandma", "grandpa", "person of respectable age", "person in years", "person of the third age", "pensioner", "long-lived", while the word "senior" was not found in the analyzed texts. When referring to people of the same age, these words, however, differently mark these people, in particular, the phrase "person of sloping age", which is an official term, has negative connotations and, accordingly, forms the image of the elderly as a passive member of society. At the same time, it should be noted that the media seek to avoid this phrase, which is not always possible given its official status.

For naming it is necessary to choose words and phrases that have a positive color or are neutral, indicate the experience of the older person, respect and esteem for her. Consistent adherence to the principles of language tolerance could result in a rethinking of official age-related terminology, breaking the negative stereotype of the older person as a passive, sick, incapacitated person for whom all the best is left in the past. By shaping the image of an older person as a socially active person, the media could contribute not only to changes in public opinion, but also to a new awareness by older people of their way of life and their capabilities.

Key words: media, media text, media language, language of tolerance, stereotype, word, phrase, connotation, pejorative sense, elderly person, names of persons by age.